

ДОБРОВІЛЬНЕ НАКОПИЧУВАЛЬНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

© Васькович І.М., 2007

Розглянуто та охарактеризовано стан, проблеми та напрямки пенсійного забезпечення в Україні та визначено шляхи вирішення цих проблем. Основний аспект зроблено на аналіз становлення та розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні.

Consisting, problems and directions of the pension providing is considered and described of Ukraine and certainly ways of decision of these problems. A basic aspect is done on the analysis of becoming and development of unstate pension insurance in Ukraine.

Постановка проблеми. Продуктивна праця людини, її прагнення до покращання якості свого життя, добробуту, піднесення соціального статусу були і є одним із чинників суспільного прогресу. Проте, на жаль, реалії життя є такими, що з об'єктивних причин не кожна людина взагалі у змозі реалізувати себе як активний член суспільства, а більшість людей, які впродовж свого життя мали таку можливість, з часом її втрачають. Тому проблема соціального забезпечення людини в старості, у разі хвороби та каліцтва є однією з найактуальніших для кожного цивілізованого суспільства, яке існує за принципами загальнолюдської моралі і дбає про своїх непрацевдатних членів.

У різні часи і в різних країнах питання соціального забезпечення вирішувалися по-різному – розв'язання їх через сімейне утримання непрацевдатних, через благодійництво, шляхом утворення громадських і професійних об'єднань, покликаних здійснювати відповідну підтримку. Проте ці заходи не мали системного характеру і послідовності, вони були скоріше окремими способами вирішення проблеми, а не її комплексним розв'язанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. № 1 січня 2004 року набули чинності Закони України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” № 1058–IV від 9 липня 2003 року, і „Про недержавне пенсійне забезпечення” № 1057–IV від 9 липня 2003 року, і правове регулювання механізму загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні зазнало змін. Ці нормативно-правові акти визначають економічні, правові та організаційні засади загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та недержавного пенсійного забезпечення в Україні і регулюють правовідносини, пов'язані з цими видами діяльності [2, 3]. Проте, незважаючи на удосконалення цього процесу, можна констатувати, що сьогодні в Україні проблематика недержавного пенсійного страхування перебуває ще на стадії розроблення і має багато дискусійних аспектів, що зумовлюють актуальність її подальшого дослідження.

Цілі статті. Згідно з прогнозом уряду, найближчі кілька років чисельність пенсіонерів буде стабільною і навіть трохи зменшиться, але починаючи приблизно з 2015 року почне стійко зростати (таблиця). А це означає, що перед державою може постати необхідність або збільшити до 70 % від фонду оплати праці, тобто майже вдвічі порівняно з нинішнім станом, збори до Пенсійного фонду України, або скоротити розміри пенсій, що звучить не менш фантастично. Схоже, єдиною альтернативою у цій ситуації є форсований розвиток у країні недержавного пенсійного забезпечення.

Прогноз чисельності населення України
(тисяч осіб у середньому на рік) [1, с.48]

Роки	Разом	Разом	
		працездатного віку	пенсійного віку
2001	48415,5	27984,7	11492,8
2005	47448,8	28706,1	11204,9
2010	46008,5	28091,9	11377,5
2015	44616,5	26570,7	11840,1
2020	43150,8	24905,7	12273,8
2025	41741,2	23716,9	12534,4
2030	40536,2	22566,3	12950,5
2035	39280,5	21066,1	13475,8
2040	36526,3	19533,0	14328,0

Основний матеріал дослідження. Пенсійне забезпечення в Україні є державною системою та основною складовою системи соціального захисту населення. Система охоплює непрацездатних громадян похилого віку, інвалідів, осіб, які втратили годувальника, виплати яким проводяться у формі пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, компенсаційних виплат, додаткових пенсій та державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам. Кошти на реалізацію Державної пенсійної програми формуються за рахунок надходжень від:

- обов’язкових внесків підприємств, установ, організацій;
- обов’язкових внесків громадян;
- коштів Державного бюджету та фондів соціального страхування;
- інших надходжень.

Законодавством України передбачено трирівневу пенсійну систему, яка розширює можливості для підвищення добробуту людей та економічного зростання в Україні. Перший рівень – солідарна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, яка ґрунтується на засадах солідарності і субсидування і здійснення виплати пенсій та надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду. Другий рівень – накопичувальна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, яка ґрунтується на засадах накопичення коштів у Накопичувальному фонді, які обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках застрахованих осіб. Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об’єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат, що буде доповненням до пенсійних виплат з I та II рівнів. Пенсійна система доповнюється системою пільг, компенсацій, гарантій, програмою житлових субсидій та іншими видами державної соціальної допомоги громадянам похилого віку, інвалідам, сім’ям з дітьми тощо.

З 1 січня 2004 року в Україні запроваджено реформовану солідарну пенсійну систему та добровільну накопичувальну систему через недержавне пенсійне забезпечення. Система недержавного пенсійного забезпечення є складовою частиною системи накопичувального пенсійного забезпечення та ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками цієї системи додаткових до загальнообов’язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат.

Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється:

- пенсійними фондами шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів;
- страховими організаціями шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду;
- банківськими установами шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків.

Головною перевагою недержавного пенсійного фонду є те, що він пропонує такі схеми додаткового пенсійного забезпечення, які дають змогу впливати на розмір майбутньої пенсії. Для працевлаштування недержавні пенсійні фонди – це можливість істотно оптимізувати свої фінансові ресурси і податкові виплати, одночасно вирішуючи питання стимулювання персоналу. Для працівників це можливість отримати додаткові пенсійні виплати. Вклади, внесені в недержавні пенсійні фонди на користь працівників чи самими працівниками, акумулюються та інвестуються у прибуткові активи. При такій системі учасники недержавного пенсійного фонду після досягнення пенсійного віку отримуватимуть пенсію значно вищу, ніж може надати держава.

Крім цього, серед інших переваг треба зазначити:

- державне регулювання. Всі аспекти діяльності недержавних пенсійних фондів регламентує Закон України „Про недержавне пенсійне забезпечення”. Існує жорстка система контролю за усіма аспектами діяльності недержавного пенсійного фонду з боку Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг і Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку;

- інформаційна прозорість. Адміністратор фонду раз у рік безкоштовно подає кожному учаснику пенсійного фонду виписку з його індивідуального пенсійного рахунку про стан пенсійних активів, які належать цьому учаснику;

- система захисту пенсійних накопичень. Розподіл функцій обліку та зберігання активів пенсійного фонду між адміністратором, компанією з управління активами і банком-зберігачем дають змогу максимально знизити ризики інвестування;

- істотною перевагою є податкові пільги. Зокрема, сума пенсійних внесків вилучається з оподаткованого доходу фізичної особи, інвестиційний дохід від управління пенсійними активами не оподатковується і т.д.

Основними принципами недержавного пенсійного забезпечення є:

- добровільне створення недержавних пенсійних фондів юридичними і фізичними особами;
- добровільна участь громадян в системі недержавного пенсійного забезпечення та вибір виду пенсійних виплат;

- добровільне прийняття рішення працевластуваним щодо сплати пенсійних внесків за учасників;
- економічна зацікавленість працевластуваних у сплаті пенсійних внесків на користь своїх працівників;

- рівність прав і можливостей усіх працівників працевластуваних – платника у сфері недержавного пенсійного забезпечення;

- окремий облік і зберігання активів пенсійного фонду та активів його засновників – працевластуваних-платників, адміністратора, компаній з управління активами з метою зробити банкрутство фонду неможливим;

- цільове й ефективне використання коштів фонду;

- державне регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів, їхніх адміністраторів і компаній з управління активами.

Сьогодні у системі недержавного пенсійного забезпечення спостерігається тенденція збільшення кількості надавачів послуг у цій сфері. Так, станом на 30.06.06 року Держфінпослуг погоджено 93 статuti недержавних пенсійних фондів, до Державного реєстру фінансових установ внесено інформацію про 67 недержавних пенсійних фондів, з яких 51 – відкритих, 10 корпоративних та 6 професійних недержавних пенсійних фондів. Крім того, до Держреєстру під грифом "інші фінансові установи" також внесено 2 недержавні пенсійні фонди, що були створені до набрання чинності Закону України „Про недержавне пенсійне забезпечення” та перебувають у стадії реорганізації. Протягом 1 півріччя 2006 року до Державного реєстру фінансових установ внесено інформацію про 13 недержавних пенсійних фондів та про 3 адміністраторів недержавних пенсійних фондів, видано 4 ліцензії на провадження діяльності з адміністрування недержавних пенсійних фондів. У вигляді плати за ліцензії до Держбюджету надійшло 120 тис. грн. [1].

З огляду на те, що недержавні пенсійні фонди тільки розпочали надавати відповідні послуги, основні пенсійні виплати в системі недержавного пенсійного забезпечення здійснюються

пенсійними фондами, що перебувають в стадії реорганізації. Загалом, станом на 30.06.06 року було здійснено пенсійних виплат 2 850 учасникам на суму 1 703,9 тис. грн., з них:

- пенсійні виплати на визначений строк, в середньому на строк понад 20 років – 2261 особі на суму 519,3 тис. грн.

- пенсійні виплати, які здійснені одноразово – 560 особам на суму 1 184,5 тис. грн. [1].

Для подальшого підвищення ефективності функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення необхідно:

- вдосконалювати законодавство з недержавного пенсійного забезпечення;
- забезпечити чітку координацію діяльності основних державних регуляторів недержавного пенсійного забезпечення;
- запровадити систему автоматизованого моніторингу та звітування суб'єктів, що надають послуги в сфері недержавного пенсійного забезпечення;
- налагодити ефективну систему обміну інформацією між органами, що здійснюють нагляд та контроль в системі недержавного пенсійного забезпечення;
- розробити надійні фінансові інструменти, зокрема довгострокові фінансові інструменти та захищені від інфляції;
- проводити постійну інформаційно-роз'яснювальну роботу серед роботодавців та населення для відновлення довіри до фінансових установ, що здійснюють недержавне пенсійне забезпечення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Соціальне страхування покликане забезпечити захист людини від соціальних ризиків, тобто ризиків, пов'язаних із суспільною діяльністю людини, її здоров'ям, матеріальним забезпеченням у старості.

Захист від таких видів соціальних ризиків, як повна або часткова втрата працездатності та джерел існування в старості внаслідок інвалідності, у зв'язку зі втратою годувальника є головною метою такого виду соціального страхування, як пенсійне.

Недержавні пенсійні фонди можуть здійснювати такі види пенсійних виплат, як пенсія на визначений строк та одноразова пенсійна виплата. Розміри пенсійних виплат визначаються, виходячи з сум пенсійних коштів, що обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду, тривалості виплати та формули розрахунку величини пенсії на визначений строк. Основною метою існування недержавних пенсійних фондів є:

- забезпечення громадян додатковими доходами після виходу на пенсію, тобто за допомогою недержавних пенсійних фондів забезпечується соціальний захист населення похилого віку;
- кошти недержавних пенсійних фондів є важливим джерелом ресурсів для регулярних довгострокових капітальних вкладень в економіку держави. Нестачу таких інвестицій відчувають українські підприємства;
- кошти недержавних пенсійних фондів можуть бути значним джерелом для забезпечення розвитку фондового ринку України, який відчуває нестачу засобів інвесторів після кризи 1998 року. Поява нових гравців на ринку цінних паперів сприятиме його подальшому розвитку;
- завдяки інвестиційному потенціалу недержавних пенсійних фондів держава може залучити додаткові кошти на ринок внутрішнього державного боргу через емісію державних цінних паперів;
- створення системи недержавних пенсійних фондів дасть змогу завершити формування повноцінної кредитно-фінансової системи держави.

Водночас, незважаючи на певні зрушення в здійсненні пенсійної реформи, багато актуальних проблем потребують свого вирішення. Зокрема, необхідно створити однакові можливості для пенсійного забезпечення громадян незалежно від сфери їхньої зайнятості та виду діяльності; усунути диспропорції у розмірах пенсій; удосконалити порядок обчислення розмірів пенсії відповідно до тривалості страхового стажу та механізм індексації пенсії та їх підвищення відповідно до зростання середньої заробітної плати.

Через загострення демографічної ситуації та з урахуванням стану бюджету Пенсійного фонду є необхідність прискорити запровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи, тобто сприяти повноцінному функціонуванню пенсійної системи.

Необхідно забезпечити соціальний захист громадян України, які працюють за кордоном, у разі настання страхового випадку. Здійснити заходи щодо скорочення пільг щодо сплати внесків до Пенсійного фонду, не допускаючи при цьому запровадження нових пільг у виплаті пенсій без визначення джерел їх фінансування.

1. Міністерство праці та соціальної політики України, Пенсійний фонд України «Загально-обов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення у цифрах і фактах». – К., 2006. 2. Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" № 1058-IV від 9 липня 2003 року. 3. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» № 1057-IV від 9 липня 2003 року. 4. Миць Г. Недержавні пенсійні фонди потурбуються про старість // Економіка. – 2004. – №33. – С. 22. 5. Як забезпечити власну старість? // Український незалежний центр політичних досліджень. 6. Васильченко В.С. Державні фонди України: Підручник – К., 2005. – С.37–64.

УДК 338

О.П. Волошин

Інститут підприємництва та перспективних технологій
при Національному університеті "Львівська політехніка"

ФОРМУВАННЯ МІГРАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ В ДЕРЖАВІ З УРАХУВАННЯМ ОСВІТЬОГО ЧИННИКА І НЕОБХІДНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДУВАННЯ

© Волошин О.П., 2007

Розглянуто вплив трудової міграції на можливості реалізації інноваційного розвитку економіки країни, зокрема її вплив на високотехнологічну, науковомістку та трудомістку галузь машинобудування, де особливого значення набуває висока кваліфікація інженерів та робітників.

The article deals with the issue of impact of the labour migration on the opportunity to innovatively develop the economy of Ukraine. Particularly the article has focused on the impact of the labour migration on the highly technological, science-intensive, and labour-intensive machine building field where high level of proficiency of engineers and workers is of great importance.

Постановка проблеми. В період становлення України як незалежної держави міграційні процеси зазнали значних змін. Внаслідок розпаду Радянського Союзу, поглиблення і загострення економічної кризи, зниження загального рівня життя населення значно знизився рівень міграційної мобільності (стаціонарної міграції). Враховуючи, що основними учасниками міграційних процесів є представники найпродуктивніших у демографічному та економічному відношенні вікових груп населення, важливо, що опосередковані втрати перевищують прямі. На фоні зменшення інтенсивності стаціонарних міграцій значного поширення набули інші форми міграцій: зовнішня (трудова) міграція, транзит нелегальних мігрантів, рух біженців.

Великий відсоток безробіття та доволі низький рівень оплати праці визначають трудові міграції як один з основних засобів забезпечення прийняттого рівня життя населення країни.